

УДК 330.341.1:658.15

Тульчинський Р.В.

РОЛЬ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

У статті досліджено економічну сутність інтелектуальної власності, визначено особливості, які відрізняють інтелектуальну власність від загального поняття власності. Встановлено роль інтелектуальної власності у забезпеченні економічної безпеки підприємства, що проявляється у вигляді єдиного комплексу технічних, економіко-фінансових та соціально-правових відносин.

Ключові слова: інтелектуальна власність, економічна безпека підприємства, впровадження, власність.

В статье исследована экономическую сущность интеллектуальной собственности, определены особенности, которые отличают интеллектуальную собственность от общего понятия собственности. Установлена роль интеллектуальной собственности в обеспечении экономической безопасности предприятия, которая проявляется в виде единого комплекса технических, экономико-финансовых и социально-правовых отношений.

Ключевые слова: интеллектуальная собственность, экономическая безопасность предприятия, внедрение, собственность.

Вступ. Суспільні відносини з приводу об'єктів прав інтелектуальної власності набувають дедалі системоутворюючого характеру, оскільки за науковими передбаченнями інтелектуальна власність буде відігравати виключну роль у суспільному розвитку. Поняття інтелектуальної власності є багатоаспектним, що визначається його міждисциплінарним характером, дослідженням в різних науках, таких як економіка, юриспруденція, філософія та ін. Воно є узагальнюючим, тому що включає у себе різноманітні за своєю функціональною належністю об'єкти: наукові відкриття, винаходи в усіх сферах людської діяльності, літературні, художні та наукові твори, промислові зразки, товарні знаки, знаки обслуговування, комерційні найменування й позначення, виконавчу діяльність артистів, фонограми і радіопередачі, припинення несумлінної конкуренції та ін.

Аналіз основних досліджень. Складність економічного змісту інтелектуальної власності, динамічний розвиток її об'єктів та механізму комерціалізації привертають постійну увагу науковців та практиків. Дослідженням феномена інтелектуальної власності присвячені праці вітчизняних і зарубіжних вчених, зокрема: В. Базиловича, І. Варфоломеевої, В. Гесця, В. Дроб'язка, В. Євтушевського, А. Єлісеєва, В. Зінова, В. Іноземцева, Р. Капелюшнікова, П. Крайнева, І. Лазні, В. Макарова, М. Паладія, О. Підпригори, О. Святоцького, П. Цибульова, В. Черботарьова, А. Чухна, І. Шульги та ін. Розв'язання актуального завдання – визначення ролі інтелектуальної власності у забезпеченні економічної безпеки підприємств – продиктоване тим, що сукупність економічних відносин, що включає у себе весь процес від створення до споживання продуктів інтелектуальної праці на підприємстві досі залишається несформованим.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження інтелектуальної власності, яка стає визначальним і досить потужним ресурсом економічного

зростання та відіграє важливу роль у забезпеченні економічної безпеки підприємств. Для досягнення мети поставлені такі завдання: дослідити економічну сутність інтелектуальної власності, визначити особливості, що відрізняє її від загального поняття власності, визначити роль інтелектуальної власності у забезпеченні економічної безпеки підприємства.

Результати дослідження. Особливість аналізу даної сфери пов'язана ще й з тим, що на практиці проблеми створення та використання інтелектуальної власності та її ролі у забезпеченні економічної безпеки підприємств проявляється у вигляді єдиного комплексу технічних, економіко-фінансових та соціально-правових відносин, які виникають між різними суб'єктами ринкових відносин і мають досить протилежні інтереси [5, с. 164]. У широкому розумінні інтелектуальна власність – це специфічне, багатомірне економіко-філософсько-правове поняття, яке можна розглянути лише у сукупності різних підходів на перетині наук. Після того, як у 1967 р. Стокгольмською конвенцією було утворено Всесвітню організацію інтелектуальної власності (ВОІВ), це поняття стало застосовуватися у міжнародно-правових угодах та правовими доктринами різних країн [1]. Широко вживаним поняття «інтелектуальна власність» стало тоді, коли її об'єкти стали товаром і щодо них почав функціонувати відповідний ринковий механізм – механізм товарно-грошових відносин.

На даний час інтелектуальну власність не можна розглядати як стателе явище, а скоріше як складний динамічний інститут, що постійно розвивається і доповнюється системою норм. Інтелектуальна власність створюється в результаті інтелектуальної і творчої діяльності, яку на рівні емпіричного аналізу організаційно-економічних умов у деяких випадках важко відрізнити від інших видів, у процесі яких відбувається споживання цих результатів як суспільних благ. В сучасних умовах економічної нестабільності, загострення конкурентної боротьби – інтелектуальна власність стає визначальним і досить потужним ресурсом економічного зростання та відіграє важливу роль у забезпеченні економічної безпеки підприємств. Залежно від глибини розробок результати науково-технічної діяльності: наукові гіпотези, результати НДР і НДДКР, дослідні зразки, технології, ноу-хау, комп'ютерні програми суттєво поповнюють інтелектуальні активи підприємств та організацій. Відповідно права на ці результати – патенти на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, авторські права на звіти про НДР, технічну й технологічну документацію, комп'ютерні програми тощо стають об'єктами комерціалізації підприємств та організацій [6, с. 3]. Інтелектуальну власність можна ідентифікувати для позначення нематеріальних активів, оскільки вона виступає як важлива складова інтелектуального капіталу поряд з такими ринковими, людськими, інфраструктурними активами, як витрати підприємств на нематеріальні об'єкти, що використовуються протягом довгострокового періоду у господарській діяльності та приносять дохід. У такому розумінні інтелектуальна власність – це знання, формалізовані, зафіксовані та

використані для виробництва інтелектуально місткої продукції та одержання конкурентної переваги [2, с. 18].

Виходячи з цього, інтелектуальну власність можна визначити як сукупність суспільних відносин, що опосередковують виробництво і подальший економічний рух об'єктів інтелектуальної діяльності – їх належність, володіння, користування, розпорядження. На практиці економічний обіг і правовий механізм застосовуються щодо матеріальних об'єктів, але вони непридатні щодо нематеріальних об'єктів, оскільки ідею неможливо фізично вилучити і повернути власникові. У економічному аспекті інтелектуальна власність істотно відрізняється від власності на матеріальні блага, або, як її ще називають, звичайної власності, оскільки саме результати інтелектуальної й творчої праці стають предметами економічного обігу і підлягають відчуженню від творця-власника, хоч і продовжують вважатися власністю творця. Таким чином, інтелектуальна власність – це єдність інтелектуальних здібностей індивіда та результат використання цих здібностей, який приносить дохід власнику свого відчуження. Хоча основою інтелектуальної власності є визначальна риса об'єкту – його нематеріальний характер, власники інтелектуальної і творчої діяльності користуються як і власники матеріальних об'єктів всією повнотою повноважень: правами володіння, користування і розпорядження. Характерною особливістю інтелектуальної власності є можливість її часткового продажу з метою збереження незмінного права на інтелектуальну власність його володаря. Таким чином, нематеріальний характер інтелектуальної власності є першою особливістю, що відрізняє її від загального поняття власності. По-друге, якісним критерієм відмінності інтелектуальної власності є творчість, що обумовлює її ймовірний характер, неоднорідність і всеосяжність. По-третє, на відміну від власності на рухоме і нерухоме майно, що не обмежені у часі, інтелектуальна власність детермінована певними строками, після закінчення яких результати інтелектуальної і творчої діяльності стають недбанням суспільства. По-четверте, спроби набуття і оформлення права власності на матеріальні предмети й об'єкти інтелектуальної власності також мають суттєві відмінності. По-п'яте, цілком логічно, що способи охорони і захисту права загальної власності і права інтелектуальної власності також є різними [3, с. 185]. Сама діяльність щодо створення об'єктів інтелектуальної власності знаходиться між економічними стимулами занять інтелектуальною і творчою діяльністю (монопольним і конкурентним) та економічною віддачею від ринкового обігу результатів такої діяльності. Для індивіда – економічним стимулом для заняття творчою діяльністю є перспектива вилучення монопольного прибутку у випадку, коли результати його творчості будуть юридично захищеними авторським правом або патентом.

Для підприємництва здобутки інтелектуальної власності є надійним капіталом в умовах постійного зростання інтелектуалізації виробництва, оскільки фінансова позиція підприємства оцінюється за його активами обсягів господарської діяльності, а інтелектуальна власність збільшує ринкову вартість підприємства, наприклад, в разі його продажу, злиття або

застави. Інтелектуальна власність може виступати для підприємства саме тим активом, який приваблює потенційних інвесторів, збільшує можливості отримання зовнішнього фінансування [4, с. 185]. Система відносин інтелектуальної власності стає істотним фактором забезпечення мотивації підприємств щодо створення і впровадження інновацій в умовах економічної невизначеності та загрози економічної безпеки підприємств. Науково-технічна інформація надає необмежені можливості використання нововведень завдяки можливості багаторазового копіювання, що забезпечує широку дифузію нововведень. Для власників нововведень з'являється додаткова мотивація до інноваційної діяльності – можливість отримання прибутку від багаторазового продажу науково-технічної інформації, що реалізується через систему прав інтелектуальної власності.

Висновки. Отже, створення та використання інтелектуальної власності сприяє забезпеченню економічної безпеки підприємств шляхом розширення інноваційних можливостей підприємства, а саме надає подвійні мотиваційні стимули для отримання прибутку як за рахунок впровадження самих інновацій так і за рахунок можливого продажу окремих прав інтелектуальної власності. Причому, необхідно відзначити, що друге джерело отримання прибутку для підприємства за певних умов може бути більшим чим від використання інтелектуальної власності. Розвинута система відносин інтелектуальної власності виступає основою та могутнім стимулом інноваційної діяльності підприємств. Вона сприяє розповсюдженню різноманітних форм інноваційного підприємництва, залученню іноземного та вітчизняного капіталу завдяки покращенню інвестиційного клімату в інноваційній сфері, здійсненню комплексних економічних, соціальних, інтелектуальних перетворень в суспільстві. Навпаки, низька інноваційна активність і відставання за темпами створення об'єктів промислової власності невідворотно призводять до втрати конкурентоспроможності продукції, фінансових проблем підприємства, ослаблення економічного стану держави в цілому.

Список використаних джерел

1. Всесвітня організація інтелектуальної власності. Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.wipo.int/portal/index.html.en>
2. Копіца Ю.М. Рекомендації з оцінки вартості інтелектуальної власності / Ю.М. Копіца, І.А. Мальчевський, Л.Ю. Федченко, Н.І. Аралова. – К.: 2001. – 40 с.
3. Україна у вимірі економіки знань. – моногр. / за ред. акад. НАН України В.М. Гейця. – К.: Основа, 2006. – 592 с.
4. Управління інноваціями в сучасній організації – моногр. / під ред. В.А. Євтушевського – К.: Нічлава, 2006. – 359 с.
5. Хрустальова В.В. Стратегія інноваційного розвитку України / В.В. Хрустальова // Зб. наук. пр. Теорії мікро-макроекономіки. Вип. 18, 2005. – С. 163-169.
6. Цибульов П.М. Комерціалізація результатів науково-дослідних робіт / П.М. Цибульов // Науково-технічна інформація –2008.– №1(35). – С. 3

Tulchinskiy R.V.

THE ROLE OF INTELLECTUAL PROPERTY IN PROMOTING ECONOMIC SECURITY OF ENTERPRISE

It was established that the concept of intellectual property is multidimensional, which is defined by its interdisciplinary nature, research in different sciences, such as economics, law, philosophy, and others. At the moment intellectual property can not be considered as sustainable phenomenon, but rather as a complicated dynamic institution that constantly developing and is complemented by a system of rules. Intellectual property created by the intellectual and creative activity.

Intellectual property is becoming decisive and very powerful resource for economic growth and plays an important role in ensuring the economic security of enterprises in modern conditions of economic instability and increased competition. Intellectual property can be identified to indicate of intangible assets, because it stands as an important component of intellectual capital along with the market, human, infrastructure assets as an expense on intangible of enterprises facilities used for the long term in economic activity and income also. It was established features that distinguish it from the intellectual property of the general concept of property, namely: the possibility of partial sale in order to keep unchanged intellectual property of its holder; qualitative criterion difference of intellectual property is creativity, which makes it probable nature, heterogeneity and inclusiveness; unlike the ownership of movable and immovable property, which is not limited in time, intellectual property is determined by certain period, after which the results of intellectual and creative activities becomes in the public domain; attempts of acquisition and registration of ownership on material objects and intellectual property are also have the significant differences; it is logical that the methods of protection and common property rights and intellectual property rights are also different. Thus, the creation and use of intellectual property helps to ensure economic security of enterprises by expanding opportunities for innovative enterprises, namely providing motivational incentives for double profit as through the introduction of innovations themselves, and by the possible sale of certain intellectual property rights. Moreover, it should be noted, that the the second source of profit for the company, under certain conditions, may be larger than it can be from using of intellectual property.

The developed system of intellectual property acts as a basis and a powerful incentive of innovation activity. It promotes the proliferation of various forms of innovative entrepreneurship, attraction of foreign and domestic capital through improved investment climate in the innovation sector, the implementation of comprehensive economic, social and intellectual changes in society.